

BÖLÜM 9

ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTEYE ERİŞİMİ: TÜRKİYE’NİN DURUMU VE ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR

Erkan GÜLGÖSTEREN¹

Murat GENÇ²

GİRİŞ

Eğitim, bireylerin topluma etkin katılımını, ekonomik bağımsızlığını ve bireysel potansiyellerini geliştirmelerini sağlayan temel bir insan hakkıdır (UNESCO, 2020). Yükseköğrenim ise, bireylere daha iyi istihdam olanakları, sosyal statü artışı ve demokratik süreçlere katılım gibi önemli avantajlar sunmaktadır (Blöndal vd., 2003). Ancak, bu fırsatlara erişim konusunda toplumdaki herkesin eşit olmadığı da açıktır. Özellikle bedensel engelli bireyler, yapısal, sosyal ve ekonomik engeller nedeniyle yükseköğretime erişimde önemli zorluklar yaşamaktadır (WHO, 2011; OECD, 2019).

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre, dünya çapında yaklaşık bir milyar kişi en az bir tür fiziksel ya da bedensel engelliliğe sahiptir (WHO, 2011). Bu bireylerin eğitim sistemine, özellikle yükseköğretime katılımı, yalnızca bireysel gelişimleri açısından değil, toplumsal bütünleşme, farklılıkların kabulü ve sosyal adalet açısından da kritik öneme sahiptir (UN, 2006; EASNIE, 2018). Türkiye’de bedensel engelli bireylerin yükseköğretime erişim oranının düşük olması, topluma entegrasyonlarının önündeki en büyük engellerden biridir. TÜİK (2020) verilerine göre, üniversite çağındaki engelli bireylerin sadece küçük bir kısmı yükseköğretim sistemine entegre olabilmektedir. Buna karşılık, ABD, Kanada, İsveç ve Hollanda gibi gelişmiş ülkelerde erişimi kolaylaştıran yasal düzenlemeler ve destek mekanizmaları sayesinde yüksek oranlarda entegrasyon sağlanmaktadır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Rekreasyon AD., egulgosteren@mersin.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4642-4880

² Arş. Gör., Mersin Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği AD., muratgenc91@gmail.com.tr, ORCID iD: 0000-0003-2596-8571

ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde “geçiş hizmetleri” olarak bilinen bu sistemler, engelli bireylerin üniversiteye uyumunu iyileştirmekte ve okulu bırakma oranlarını azaltmaktadır. Bedensel engelli bireyler için yükseköğrenime erişimi iyileştirmek yalnızca fiziksel altyapı imkanları sağlamayı değil, aynı zamanda bütünsel bir yaklaşımı da gerektirir. Amaç, engelli bireyler için eğitimsel, sosyal, ekonomik ve psikolojik alanları kapsayan çok boyutlu ve bütünsel bir yükseköğrenim politikası geliştirmektir. Bu politika, Millî Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğrenim Kurulu, Aile ve Sosyal İşler Bakanlığı ve üniversiteler arasındaki iş birliğiyle uygulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ADA National Network. (2021). *What is the Americans with Disabilities Act (ADA)?* <https://adata.org/factsheet/what-is-ada>
- Adam, T., & Warner-Griffin, C. (2022). Use of Supports among Students with Disabilities and Special Needs in College. Data Point. NCES 2022-071. *National Center for Education Statistics*.
- Blöndal, S., Girouard, N., & Field, S. (2003). Investment in human capital through upper-secondary and tertiary education. *OECD Economic Studies*, 2002(1), 41–89. https://doi.org/10.1787/eco_studies-v2002-art3-en
- Burcu, E. (2004). Görme özürlü öğrencilerin eğitimlerine ilişkin düşünceleri ve sorunları: Ankara örneği. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 4(2), 23–47.
- Burgstahler, S. (2015). *Universal Design in Higher Education: From Principles to Practice*. Harvard Education Press.
- Corbett, D., Chen, H., Pahor, M., Fielding, R., Glynn, N., Church, T., Kritchevsky, S., Manini, T., McDermott, M., Gill, T., Tudor-Locke, C., Miller, M., Rejeski, W., King, A., & Investigators, L. (2017). Social Participation Modifies the Effect of a Structured Physical Activity Program on Major Mobility Disability Among Older Adults: Results From the LIFE Study. *The Journals of Gerontology: Series B*, 73(8), 1501–1513. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbx051>
- European Accessibility Act. (2019). *Directive (EU) 2019/882*.
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2018c). European Agency Statistics on Inclusive Education: Key Messages and Findings (2014 / 2016). (A. Watkins, J. Ramberg and A. Lénárt, eds.). Odense, Denmark: European Agency for Special Needs and Inclusive Education.
- Flores, N., Jenaro, C., Begoña Orgaz, M., & Victoria Martín, M. (2011). Understanding Quality of Working Life of Workers with Intellectual Disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 24(2), 133–141. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2010.00576.x>
- Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813–828.
- Getzel, E. E., & Thoma, C. A. (2008). Experiences of college students with disabilities and the importance of self-determination in higher education settings. *Career Development for Exceptional Individuals*, 31(2), 77–84.
- Järkestig Berggren, U., Rowan, D., Bergbäck, E., & Blomberg, B. (2016). Disabled students' experiences of higher education in Sweden, the Czech Republic, and the United States – a comparative institutional analysis. *Disability & Society*, 31(3), 339–356. <https://doi.org/10.1080/09687599.2016.1174103>.
- Kara, M., & Selvi, H. (2023). Spor Bilimleri Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Öğrenme Tercihlerinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1071–1091.
- Kara, M., Genç, M., & Çetın, M. Ç. (2024). Athlete identification level scale (Ails): Validity and reli-

- ability study. *International Journal of Recreation and Sports Science*, 8(1), 34-45.
- Kara, M., Kara, N. Ş., & Çetin, M. Ç. (2024). Sporcularda Mental Yorgunluk Farkındalık Ölçeği (SM-YFÖ): Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(1), 53-69.
- Kelsey, J. L., & Hochberg, M. C. (1988). Epidemiology of Chronic Musculoskeletal Disorders. *Annual Review of Public Health*, 9(1), 379-401. <https://doi.org/10.1146/annurev.pu.09.050188.002115>
- Lecerf, M. (2019). *European Accessibility Act: Ensuring inclusion and harmonization*. EPRS: European Parliamentary Research Service. <https://coilink.org/20.500.12592/gxtxvv>
- Lombardi, A., Murray, C., & Gerdes, H. (2011). College faculty and inclusive instruction: Self-reported attitudes and actions pertaining to universal design. *Journal of Diversity in Higher Education*, 4(4), 250-261.
- McCloy, U. and DeClou, L. (2013). *Disability in Ontario: Postsecondary education participation rates, student experience and labour market outcomes*. Toronto: Higher Education Quality Council of Ontario.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2025). *Türkiye’de özel eğitim hizmetleri*. Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/22170504_13143029_turkyeyede_ozel_eyytm_hyzmetlery.pdf
- OECD (2019), *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>.
- Özfindık, F. S., Hovardaoğlu, O., & Hovardaoğlu, S. Ç. (2020). TÜBİTAK 4004 programı desteğiyle engelli üniversite öğrencilerine kapsayıcı-engelsiz kampüs tasarımı eğitimi projesinin değerlendirilmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 24-35.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., & Eripek, S. (2017). *Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Pouya, S., & Kocaaslan, H. (2020). Üniversite kampüslerinin engelsiz tasarımına ilişkin bazı öneriler; İnönü Üniversitesi kampüsü örneği. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 3(1), 62-85.
- Saaida, M. (2023). Global catalysts: Empowering universities for social change in developing countries. *Edukasiana: Jurnal Inovasi Pendidikan*, 2(4), 318-341.
- Shahleh, O. K., & Aydın, D. A. R. (2021). *Engelli öğrencilerin yükseköğretim süreçlerindeki kolaylaştırıcı ve engelleyici unsurlar: İstanbul Üniversitesi örneği* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi).
- Sharma, U. (2018). Preparing to teach in inclusive classrooms. In *Oxford research encyclopedia of education*.
- Stienstra, D. (2020). *About Canada: Disability Rights* (Vol. 15). Fernwood Publishing.
- Tiyek, R., Eryiğit, B. H., & Baş, E. (2016). Engellilerin erişilebilirlik sorunu ve tse standartları çerçevesinde bir araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 225-261.
- Tutal, O. (2018). Üniversite yerleşkeleri ve erişilebilirlik. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 753-775.
- TÜİK. (2020). *Engelli bireylerin Sosyal ve Ekonomik Profili Araştırması*. <https://www.tuik.gov.tr>
- TÜİK. (2021). Engelli bireylerin eğitime erişimi. Türkiye İstatistik Kurumu. https://www.aile.gov.tr/media/96693/eyhgm_istatistik_bulteni_aralik_2021.pdf
- UNESCO. (2020). Global education monitoring report: Inclusion and education. *‘All means all’*.
- United Nations (UN). (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- Waddington, L., & Broderick, A. (2020). *The post-2020 European disability strategy*. European Parliament.
- Waldschmidt, A. (2024). Disability= Behinderung? The conceptual history of a social category in Germany from a disability studies perspective. *The health humanities in German studies*, 139-159.
- Walker, J. G., & Littlejohn, G. O. (2006). Measuring quality of life in rheumatic conditions. *Clinical Rheumatology*, 26(5), 671-673. <https://doi.org/10.1007/s10067-006-0450-8>

- World Health Organization (WHO). (2011). *World Report on Disability*. Geneva: WHO.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2018). *Engelsiz eğitim çalıştay ve Engelsiz Üniversite Ödül Töreni raporu*. https://engelsiz.yok.gov.tr/DuyuruBelgeleri/engelsiz_egitim_calistayi_ve_engelsiz_universite_odul_toreni.pdf
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2019). *Engelsiz Ufuklar Çalıştay ve 2019 Engelsiz Üniversiteler Ödül Töreni Raporu*. https://engelsiz.yok.gov.tr/Documents/Calistay_Raporlari/engelsiz_ufuklar_calistayi_ve_2019_engelsiz_universiteler%20odul_toreni_raporu.pdf